

[13]

Tria de llengües

L'elecció de la llengua

L'ELECCIÓ DE LA LLENGUA

A continuació es farà una aproximació a aquelles **situacions comunicatives en què l'estudiant pot triar la llengua**. Per situar l'anàlisi, es prescindirà dels usos lingüístics passius (llengua de classe, llengua de bibliografia de consulta...) i d'alguns usos actius en què hi ha restricció de llengua (per exemple, redactar un article en anglès per a una revista que només accepta articles en aquesta llengua).

Ampliació de continguts

El fet que hom no pugui triar els usos lingüístics passius no vol dir que hi hagi de restar indiferent. Així, cal recordar que la Llei de política lingüística estableix que el català és la llengua pròpia de les universitats catalanes i que "els centres d'ensenyament de qualsevol grau han de fer del català el vehicle d'expressió normal en llurs activitats docents i administratives, tant les internes com les externes" (article 20.2). Per tant, qualsevol universitari pot reivindicar aquest dret si observa que el personal d'administració o els docents del centre on estudia no usen el català.

Què determina la tria? En sociolingüística, es considera que la tria de llengua està determinada pel que es coneix com a **normes d'ús lingüístic**.

Ampliació de continguts

El Diccionari de sociolingüística (Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2001) defineix les normes d'ús lingüístic (usage norms) de la manera següent:

"Tipus específic de **normes socials** que regulen el comportament lingüístic —l'ús lingüístic— dels parlants. Determinen l'idioma, la varietat i el registre que el parlant ha d'usar en un àmbit d'ús determinat i en un context comunicatiu concret."

[...] Les característiques de les normes d'ús lingüístic són anàlogues a les de la resta de normes socials: a) Són diferents en diferents àmbits i **grups socials** i, per això, poden entrar en contradicció: pot haver-hi grups socials que usin una determinada llengua, varietat o registre en un àmbit concret, mentre que altres grups n'hi usen una altra. b) Són producte dels valors, creences i **ideologies** i **representacions socials** que conviuen en una societat. Per tant, poden ser reprobables [sic] des del punt de vista ètic si atempten contra els drets humans i, per tant, contra els **drets lingüístics** individuals o col·lectius. c) Hi ha determinades formes de penalització destinades als parlants que no s'hi sotmeten: des de la indiferència fins a la burla o a la recriminació directa. d) Són creades pels grups socials dominants, encara que, per reacció, a aquestes normes, se'n creen altres d'alternatives en grup socials sense poder. Així es pot explicar l'actitud anomenada **lleialtat lingüística** o, també, l'existència del **llenguatge transgressor** juvenil. e) S'aprenen i s'interioritzen als mateixos àmbits que la resta de normes: l'escola, el carrer, els mitjans de comunicació o la família. f) Poden canviar a causa dels usos intencionals dels parlants. [...]

Per la seva banda, entén per *normes socials de conducta*:

"[...] prescripcions per a actuar d'una manera determinada en unes situacions específiques. Qualsevol **societat** humana, pel fet de ser-ho, té una sèrie de normes de conducta socials, que limiten i orienten el comportament dels seus membres [...]"

Aquest és un concepte fonamental en **sociologia** perquè: 1. Les relacions socials es regeixen per normes: la societat controla el comportament dels individus i grups a través de normes socials amb les corresponents sancions. Tanmateix, el grau d'obligatorietat de les normes varia. Un indicador d'aquest grau és la duresa de la sanció que l'acompanya. 2. Les normes socials són transmises en el procés de socialització, del qual són agents clau la família, els **mitjans de comunicació** i el sistema educatiu. Les normes donen forma al comportament de les persones en el sentit marcat pels **valors socials**. Podem distingir entre normes socials explícites i implícites. Les primeres són objecte d'inculcació a través de les institucions que les imposen com a ideals que cal acceptar, mentre que les segones —la majoria— s'inculquen mitjançant la ridiculització o l'emulació, per exemple, i no a través de condemnes o exposicions de principis. [...]"

Les normes d'ús lingüístic, que evidentment no s'han de confondre amb les normes lingüístiques o gramaticals, no només **guien l'acció dels individus**, sinó que **generen hàbits lingüístics**, és a dir, fan que el parlant interioritzi les normes i les activi inconscientment. Els hàbits lingüístics són, en aquest sentit, disposicions per al comportament futur.

Ampliació de continguts

Albert Bastardas, un dels sociolingüístics catalans que ha analitzat el comportament lingüístic de la societat catalana, afirma en l'article "Persistència i canvi en el comportament lingüístic: la planificació lingüística", publicat a la revista *Treballs de Sociolingüística*, que:

"Una bona part de la conducta humana es du a terme normalment des de la subconsciència, de manera que una vegada un determinat comportament ha demostrat la seva eficàcia i funcionalitat quotidiana es rutinitza i es realitza sense passar per la consciència de l'executant, fins a nova ordre. Així, moltes de les normes del comportament lingüístic presenten aquestes característiques, i això explicaria l'observació sociològica del fet que molts comportaments persisteixen tot i que ja hagin desaparegut les condicions que els van ocasionar. Potser el concepte més ben trobat per explicar aquest fenomen és el d'*habitus*, que explica la persistència de comportaments produïts per una causa, quan aquesta ja ha desaparegut. Aquesta persistència no sols ocorre en el pla conductual, sinó que també ocorre en el nivell de la cognició, ja que l'individu tendeix a mantenir tot el sistema de representacions socials de la realitat interioritzades en etapes posteriors. Aquest concepte explica per què molts catalanoparlants continuen mantenint determinades normes d'ús que han perdut la seva raó de ser objectiva: per exemple, moltes persones que han après a escriure català continuen escrivint notes d'ús personal en castellà."

Així, per exemple, la majoria de catalanoparlants tenen l'hàbit lingüístic d'utilitzar el castellà quan interactuen amb no catalanoparlants (castellanoparlants o fins i tot parlants d'altres llengües). Aquest és un **hàbit rutinitzat que s'acciona d'una manera inconscient, malgrat que potser objectivament no sigui necessari** si els interlocutors entenen perfectament el català. L'hàbit en qüestió prové d'una norma lingüística consolidada durant el franquisme.

Ampliació de continguts

Albert Bastardas, en l'obra *Ecologia de les llengües: Medi, contactes i dinàmica sociolingüística* (Barcelona: Proa, 1996), descriu l'origen d'aquest hàbit lingüístic propi de la societat catalana actual.

"Tots els avenços que en el camp de les comunicacions institucionalitzades s'havien pogut registrar en el període republicà van quedar anul·lats de nou pel canvi radical que en el pla del poder polític va representar el període franquista. Derogats l'Estatut d'autonomia i l'oficialitat del català, no només es va passar a una etapa d'aturada del procés de normalització, sinó a una de persecució literal de qualsevol ús d'aquesta llengua [...]. L'anada a l'exili i la depuració de molts mestres autòctons va obrir el camí a molts funcionaris provinents de fora de Catalunya que van ser els encarregats de dur l'alfabetització únicament en castellà arreu del territori, vehiculant a més l'ús oral total del castellà, per tal com ells mateixos molt sovint ni entenien ni parlaven el català. Tota una nova generació creixeria ara sota les directrius polítiques anticatalanes en una situació global de derrota militar i de repressió de qualsevol discrepància o reivindicació. Els eslògans humiliants i el discurs estigmatitzador de tot del que es relacionava amb els trets culturals característics de Catalunya van acompanyar la població catalana amb força durant els anys quaranta i cinquanta, i amb menor intensitat a partir de la meitat dels seixanta. [...] Per raó de la política lingüística oficial, mentre la població autòctona era bilingüitzada —en l'oral i en l'escrit— en castellà i no se li facilitava ni el coneixement de la normativa formal del seu idioma —proscrit de la comunicació pública oficial i no oficial—, la població d'origen immigrant trobava un entorn educatiu i oficial que li ofería el ple ús de la seva varietat formal en el sistema escolar i en la comunicació pública i li negava el de la llengua de l'àrea receptora. En aquestes condicions, el nombre de comunicacions intergrupals en castellà per part de tots dos interlocutors va anar augmentant seguint de fet un costum ja establert en especial a Barcelona entre els autòctons coneixedors de castellà i aquest comportament va anar consagrànt-se entre les noves generacions com a norma "natural" i, de fet, d'obligat compliment.

[...] L'impacte, però, més portentós sobre el pla de grups de població tingué lloc a partir de la segona meitat del segle, quan moltes més persones van començar a arribar a Catalunya procedents de l'àrea lingüística castellanoparlant. No solament l'altíssim nombre de desplaçats possiblement el moviment migratori per causa no bèl·lica més extraordinari dels registrats aquest segle a Europa sinó també el fet que aquests s'afegien ja a moviments anteriors encara no perfectament integrats intergeneracionalment i que es produïa un esquema de distribució residencial que col·locava sovint els nousvinguts en barris aïllats dels centres tradicionals de les ciutats, van configurar una situació peculiar que evolucionaria de manera anormal respecte dels casos típics d'immigració [...]. A aquest estat de coses s'hi havia afegit ja abans l'existència de la ràdio només en castellà i s'hi va incorporar la de la televisió també únicament en castellà [...]. En aquest marc, la regularitat de l'ús del castellà per part de tots dos interlocutors en les converses intergrupals es va anar convertint en norma per a molts individus immigrants, que podien sentir-se així amb el dret d'esperar dels autòctons l'ús del castellà en les seves relacions amb ells. Per altra banda, s'anava esborrant de la consciència dels propis autòctons la anormalitat que representava el fet que fos la població històricament resident al territori la que s'hagués d'adaptar a la llengua dels immigrants, i no a l'inrevés com calia haver esperat en una situació normal. Una vegada instaurada la norma com a conducta social esperada i consagrada en general, els mecanismes socials de la conservació de les cognicions i dels comportaments es van encarregar d'anar-la reproduint com si fos la conducta "natural" i legítima, vista així, en general, per les noves generacions."

Allò, doncs, que sembla natural, que és que un estudiant universitari d'un país utilitzi la seva llengua per preguntar a classe, per prendre apunts, per escriure treballs o exàmens, o per parlar amb una altra persona que entén perfectament aquesta llengua (i que fins i tot la sap parlar!), no ho fa un estudiant universitari catalanoparlant, a causa d'unes normes d'ús i uns hàbits lingüístics instituïts socialment que són desfavorables per a la llengua catalana.

En aquestes circumstàncies, doncs, **cal plantejar si un comportament lingüístic guiat per un hàbit lingüístic heretat respon realment a una tria lingüística** o si, contràriament, l'autèntica llibertat de tria és la que s'exerceix després de valorar si l'hàbit lingüístic heretat és el que hom desitja, per a un mateix i per a la societat.

Els catalanoparlants tendeixen a canviar de llengua quan interactuen amb no catalanoparlants, encara que aquests entenguin el català.

QUÈ PASSA QUAN ES TRIA

Una persona que aplaudeix en un estadi amb prou feines se sent, però milers de persones aplaudint provoquen un soroll notable. Igualment, **un comportament individual favorable al català a penes és perceptible, però la suma de molts comportaments individuals té objectivament els seus efectes.**

Així, quan un estudiant tria el català per escriure un treball, per prendre apunts, per redactar un examen o per parlar amb altres universitaris trenca, efectivament, un hàbit lingüístic i una norma lingüística preponderant a la societat catalana, però aconsegueix aquests efectes beneficiosos:

[1] Fa una tria a consciència, i no seguint un hàbit consolidat, a favor del manteniment de la diversitat lingüística al món.

[2] Reforça el català a la universitat i, en conseqüència, a la societat. Per tant, contribueix a garantir-ne el futur perquè el fa més necessari.

[3] Dóna l'oportunitat als qui interactuen amb ell a poder utilitzar el català. En moltes ocasions persones que tenen el català com a segona llengua, o que si més no la coneixen i s'hi poden expressar no tenen l'oportunitat d'usar-la perquè són els mateixos catalanoparlants els que no en fan ús quan hi interactuen.

[4] Genera altres comportaments de confiança envers l'ús del català. Si un estudiant a l'aula usa el català per fer preguntes a un professor que imparteix les classes en castellà, pot ser que altres estudiants catalanoparlants facin el mateix i que l'acció d'aquest primer estudiant sigui imitada, per tant, per d'altres estudiants.

[5] Exerceix el dret que haurien de tenir tots els ciutadans del món de poder usar la seva llengua al seu territori.

[6] Dóna sentit als múltiples esforços històrics que s'han fet per aconseguir que un universitari català pugui exercir aquest dret.

Ampliació de continguts

L'Article 12 de la Declaració Universal dels Drets Lingüístics estableix:

1. En l'àmbit públic, tothom té dret a desenvolupar tots les activitats en la seva llengua, si és llengua pròpia del territori on resideix.
2. En l'àmbit personal i familiar tothom té dret a usar la seva llengua.

[7] Se sent satisfet personalment perquè contribueix a preservar una llengua, patrimoni de la humanitat, a l'únic territori on pot continuar existint. El català és una llengua parlada en set territoris, però només és reconeguda oficialment a Catalunya, Illes Balears, País Valencià i Andorra.

Quan una persona decideix usar la llengua catalana està posicionant-se lingüísticament i afavorint el plurilingüisme al món.

Quan un catalanoparlant decideix usar la llengua catalana està posicionant-se lingüísticament i afavorint-ne l'ús.

10

Argumenta és un projecte dels serveis lingüístics de nou universitats catalanes (Universitat de Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat Politècnica de Catalunya, Universitat Pompeu Fabra, Universitat de Girona, Universitat de Lleida, Universitat Rovira i Virgili, Universitat Oberta de Catalunya i Universitat de Vic), que han dirigit els serveis lingüístics de la Universitat Autònoma de Barcelona i de la Universitat Politècnica de Catalunya.

Argumenta ha tingut el suport de la Secretaria d'Universitats i Recerca del Departament d'Educació i Universitats i la col·laboració de la Secretaria de Política Lingüística del Departament de Presidència de la Generalitat de Catalunya.

La unitat 13 d'Argumenta ha estat elaborada per Mònica Batet Boada i Jordi de Bofarull Bertran. L'edició d'aquesta unitat s'ha tancat al setembre de 2006.

Si voleu citar aquest material podeu fer-ho de la manera següent:

Serveis lingüístics de la UB, UAB, UPC, UPF, UdG, UdL, URV, UOC, UVIC. *Argumenta* [en línia]. Barcelona: setembre 2006 [Data de consulta: dd-mm-aa]. Unitat 13. Quina llengua trio. Disponible a: <<http://www.uab.cat/servei-llengues>>.

Els continguts d'Argumenta estan subjectes a una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 2.5 de Creative Commons.

